

Vybrané ekonomické souvislosti

12. 5. 2015

Ekonomické nástroje politiky ŽP
Jan Blažek, 207120@mail.muni.cz

Literatura

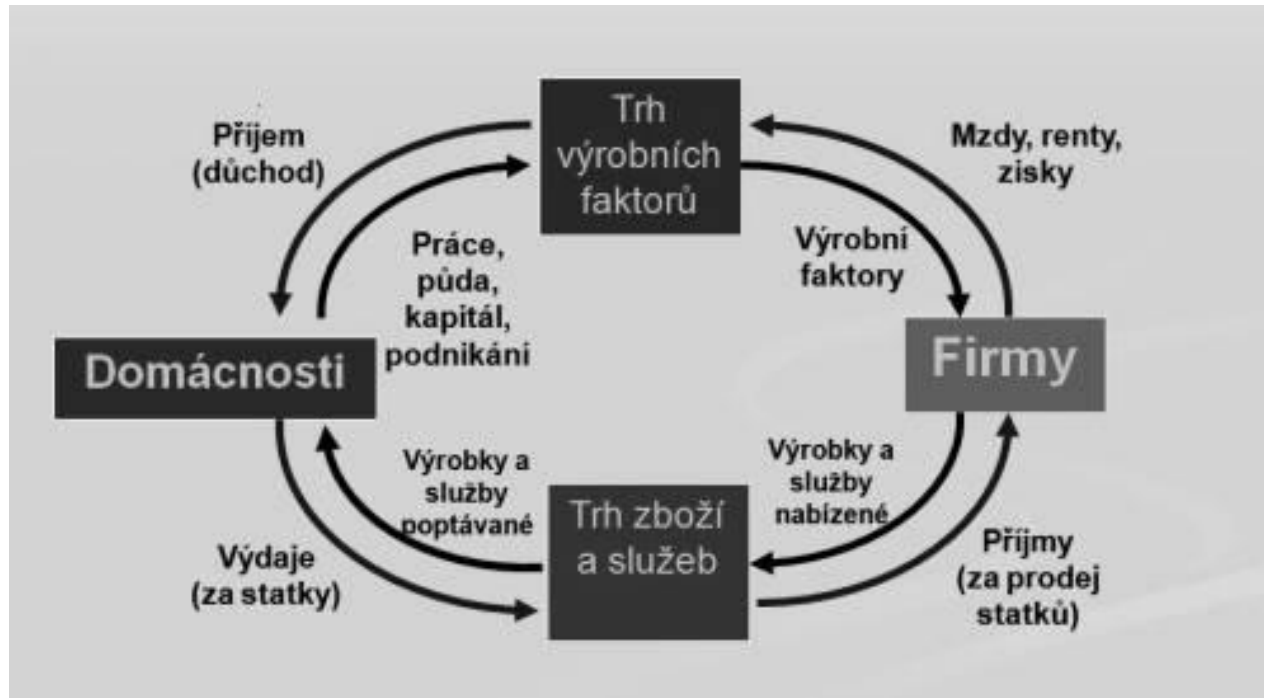
- Základní:

- Daly, H. E., & Farley, J. (2004). *Ecological economics: principles and applications*. Washington: Island press. ISBN: 1-55963-312-3, s. 157-183

- Rozšiřující:

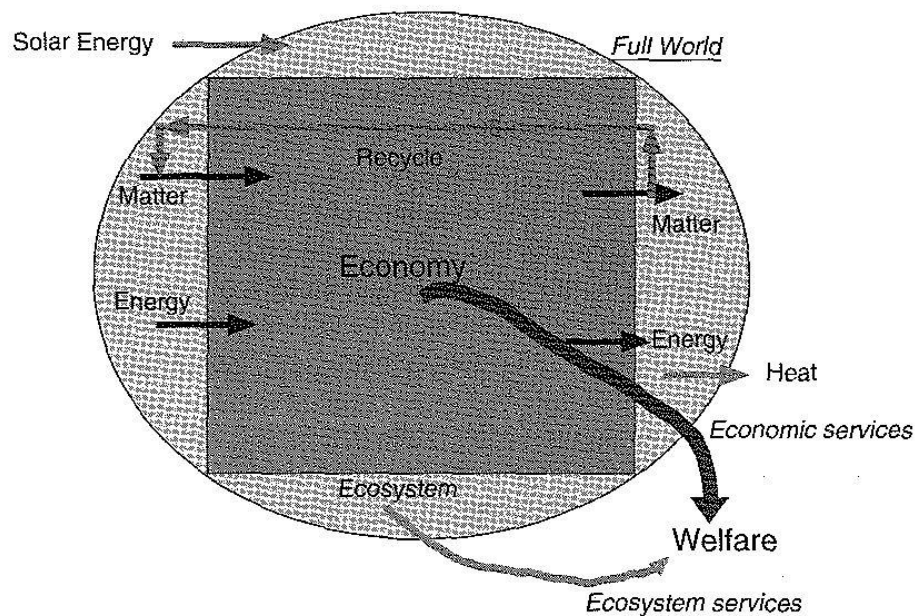
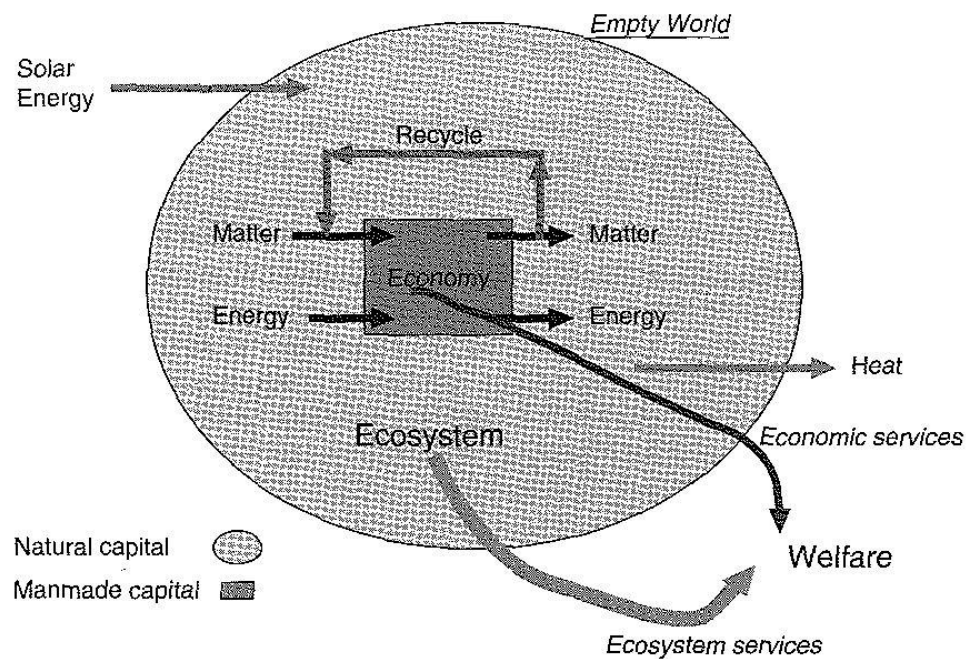
- Daly, H. E., & Farley, J. (2004). *Ecological economics: principles and applications*. Island press, Washington. ISBN: 1-55963-312-3, s. 3-56, 185-220
- Johanisová, N. (2014). *Ekologická ekonomie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 88 s. ISBN: 978-80-210-7116-2
- Polanyi, K. (2006). *Velká transformace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 299 s.
- Lewis, M. & Conaty, P. (2012) *The resilience imperative: cooperative transitions to a steady-state economy*. Gabriola BC: New Society Publishers, ISBN: 978-0-86571-707-7. s. 66-69

Neoklasický model - ekonomický koloběh tržního mechanismu

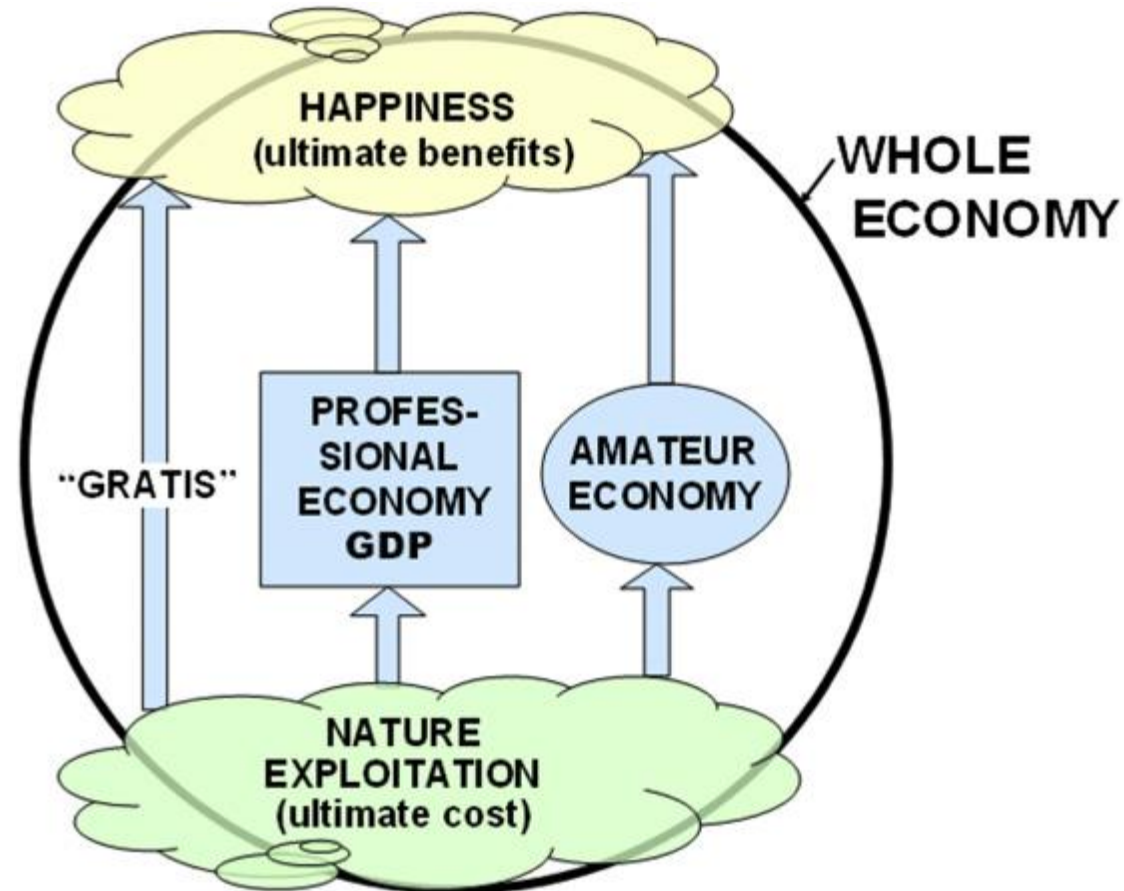

- Výrobní faktory (VF) – půda, práce, kapitál
- Tržní mechanismus – utváří skrze cenu (nabídku S a poptávku D) rovnováhu na trzích VF, trzích peněz a trzích statků a služeb
- + STÁT a jeho zásahy – regulační i investiční

Model prázdného a plného světa (Daly 2014:18)

Model úplné ekonomiky

Zdroj: Norgard, J. S. Happy degrowth through more amateur economy. *Journal of Cleaner Production* 38, 2013. pp. 61-70

Neoklasická/environmentální/ekologická ekonomie

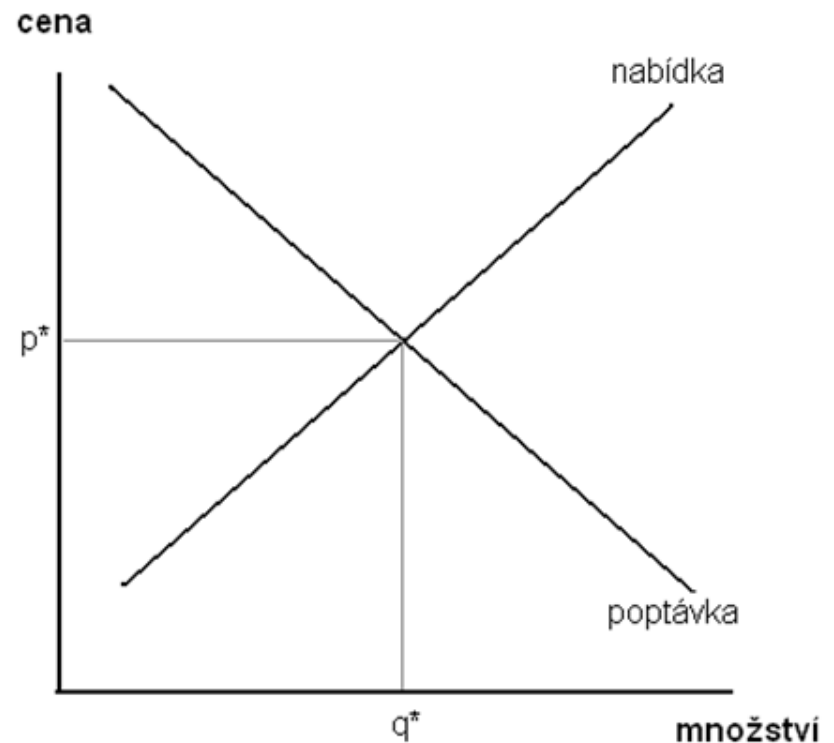
- **Neoklasická**
 - Půda (resp. přírodní zdroje) = výrobní faktor
 - Cena zdrojů = pouze cena těžby (příp. vlastnictví)
 - Přírodní zdroje (a ekosystémové služby) jsou často volné statky ANEB: jsou využívány bezplatně
- **Environmentální**
 - Zdroje jsou vzácné. Příroda je zdrojem.
 - Je potřeba určit cenu – vzácností zdrojů, oceňováním ekosystémových služeb, hodnot jednotlivých druhů, kvantifikací dopadů klimatických změn, regulací. Cena ekosystémových služeb je řešena např. privatizací (soukromý vlastník určí cenu podle poptávky x nabídky) nebo podle metod oceňování pro veřejné účely.
- **Ekologická**
 - Přírodní kapitál stejně jako lidská společnost podléhají vzájemným ekosystémovým vztahům
 - Člověk čerpá konečné zdroje a je potřeba snížit spotřebu
 - ŽP je potřeba chránit jinými nástroji a v jiné perspektivě, než trhem a komodifikací

Environmentální ekonomie (EnE) a její předpoklady

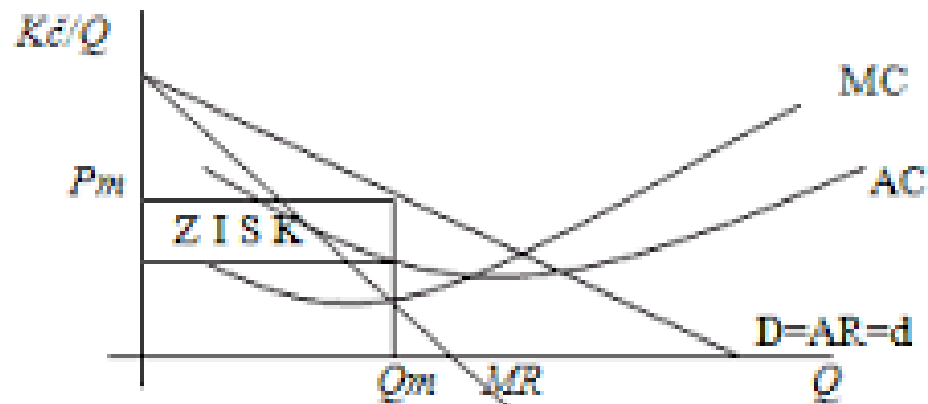
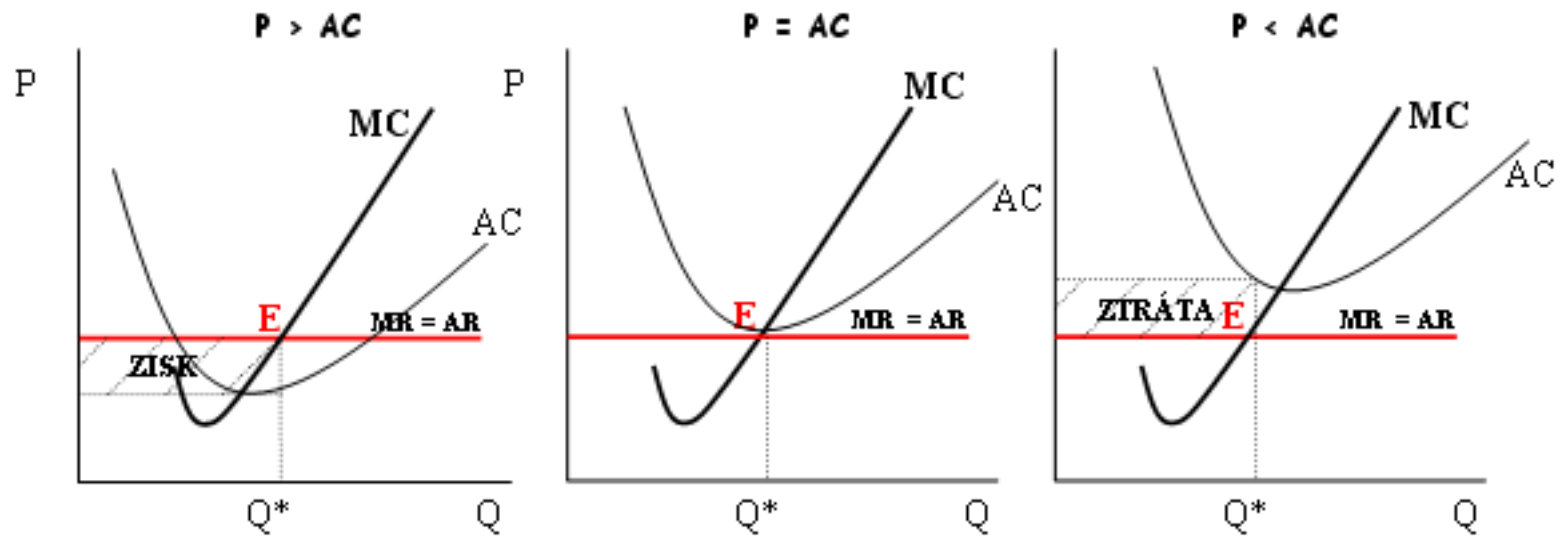
- Ekonomické nástroje politiky ŽP jsou v zásadě programem EnE
- EnE vychází z neoklasické ekonomie.
- *Homo economicus* – racionální jedinec, snaha o maximalizaci užitku ve spotřebě statků a služeb)
- Mezní užitek (MU) klesá s každou další spotřebovanou jednotkou
- Firma - Zákon klesajících výnosů, klesá produkční fce → je potřeba investovat. S klesajícím mezním produktem souvisí rostoucí mezní náklady (MC)

Tržní rovnováha

- Existuje v různých variantách a komplexitě, ale základ tržního mechanismu je všudypřítomný
- Dokonce existuje ve formě všeobecné rovnováhy na všech trzích, Dokonale konkurenční prostředí. Paretoovo optimum
- ALE:
- Ve stejné chvíli akceptuje Nedokonale konkurenční trhy – Monopoly, Oligopoly, Monopolistickou konkurenci
- Vychází z nereálných předpokladů (např. dokonalé informace) – např. *Ackerman, F., Nadal, A. (2004). The Flawed Foundations of General Equilibrium. Critical essays on economic theory, Routledge*

Dokonalá konkurence x Monopol

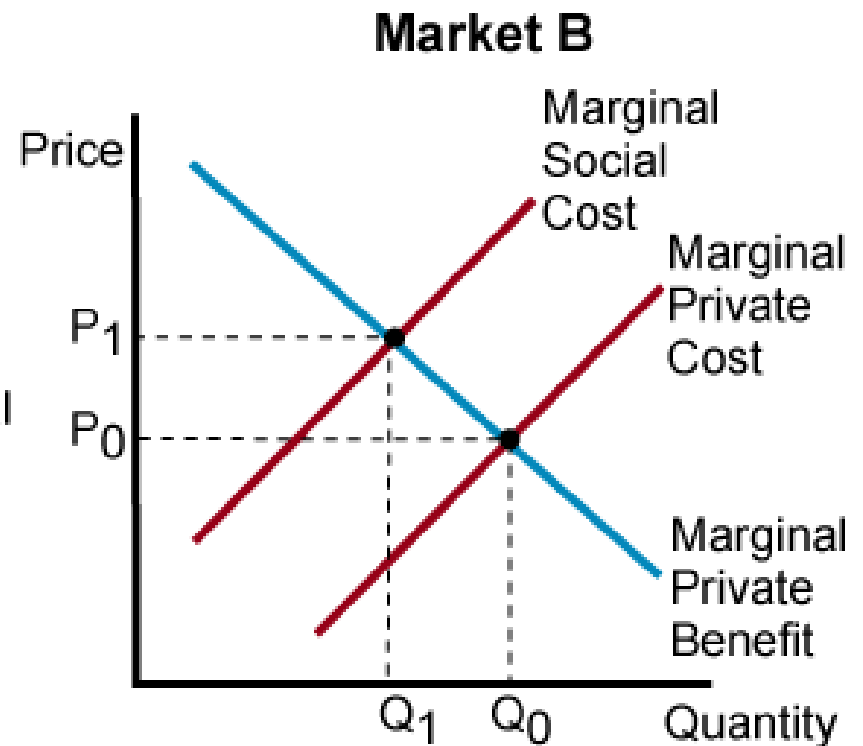
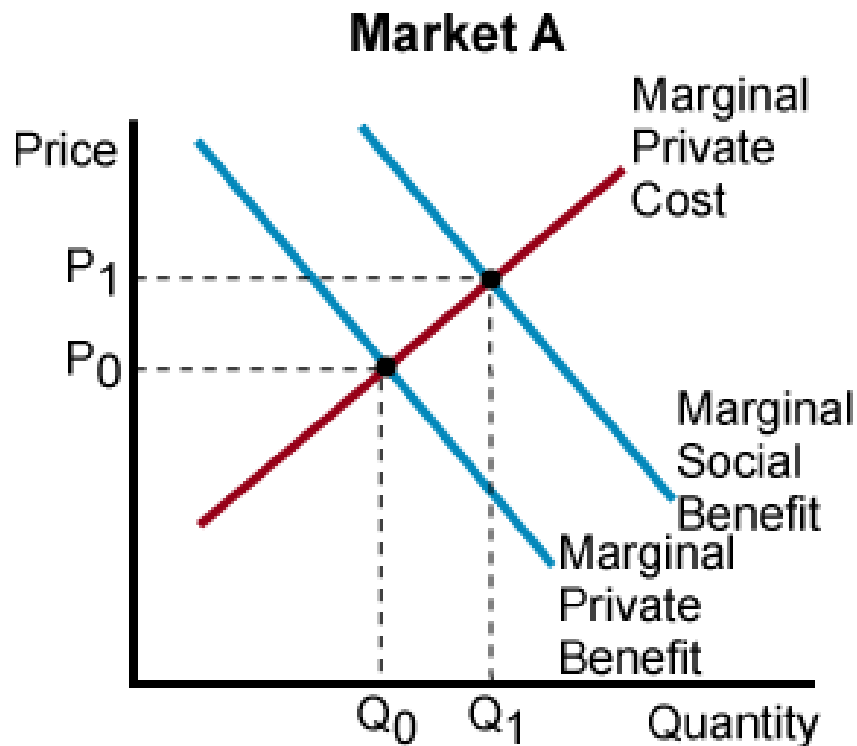
Tržní selhání ANEB problémy, které řeší environmentální ekonomie

- Kromě Nedokonalé konkurence řeší další formy tzv. **tržních selhání** – situací, které nejsou Pareto optimální v alokaci zdrojů - pozici některého z účastníků lze zlepšit, aniž by si pohoršil jiný
- **Externality**
 - Výroba nebo spotřeba jednoho subjektu způsobuje **nezamýšlené** náklady nebo přínosy jiným subjektům, aniž by za ně zaplatily
- **Veřejné statky**
 - Statky, jejichž spotřeba je nevyločitelná a/nebo nerivalitní – problém Občiny a černých pasažérů

Externality

- Pozitivní x Negativní
- Ceny neodpovídají skutečným nákladům na produkci/výnosům ze spotřeby
- Existuje nepoměr mezi MU jednotlivce a MU společenským resp. MC firmy a MC společenskými
- Jak stanovit cenu externalit? Jak zahrnout cenu do produkce?
- Řešení:
 - Coasův teorém, Pigouovské daně a dotace

Market A – pozitivní ex., Market B – negativní ex.

Coasův teorém

- Externalitu lze odbourat bez ohledu na to, kdo je tvůrce a kdo je odškodněn, a to za předpokladu soukromého vlastnictví a nízkých transakčních nákladů na dohodu. Není důležité, kdo je v právu, ale že se dohodnou tak, aby bylo pro obě strany nejvýhodnější.
- Pokud jsou transakční náklady příliš vysoké, existuje tendence zdanit původce negativních externalit/příjemce výnosů pozitivních ex.
 - Příklad: Uhelná teplárna a čistírna prádla (Daly 2004:175)
 - Existuje zde optimální úroveň znečištění, tam kde se soukromý užitek z teplárny rovná společenským nákladům na znečištění

Kritika (např. Kapp 1971 In: Johanisová 2014)

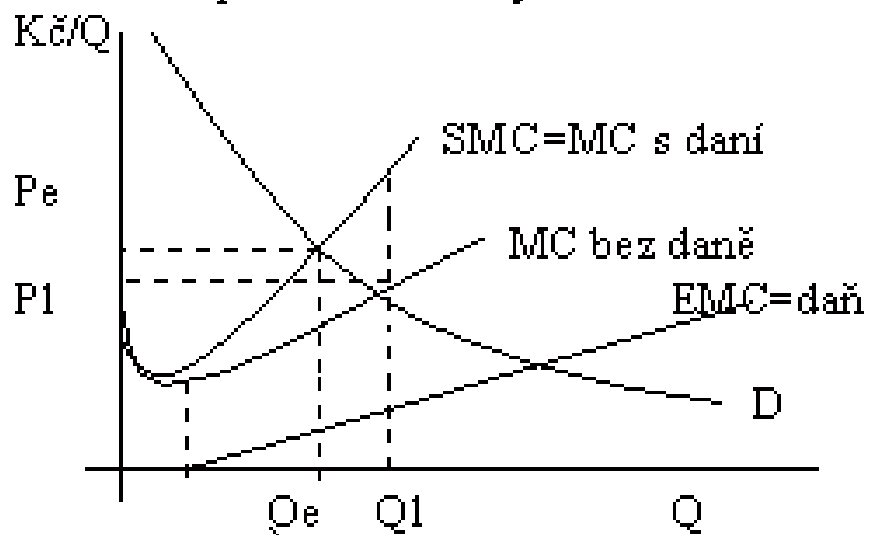
- Externality nejsou nezamýšlené, právě naopak, externalizace nákladů je pro firmy výhodná právě proto, že za ně nemusí platit
- Odpady a emise jsou normální součástí ekonomických procesů, nikoli externalitami, a jako takové narůstají s produkcí.
- Ekologické problémy nelze považovat za externalitu, není možné je takto marginalizovat. ŽP je zde bráno jen jako zdroj - znečištění je OK, pokud je za něj společnost/firma schopná/ochotná zaplatit
- Není jednoduché kvantifikovat společenské náklady a společenské přínosy, nejen u firem, ale i domácností
- Transakční náklady – obě strany musí být schopné za extra náklady/přínosy zaplatit

Řešení?

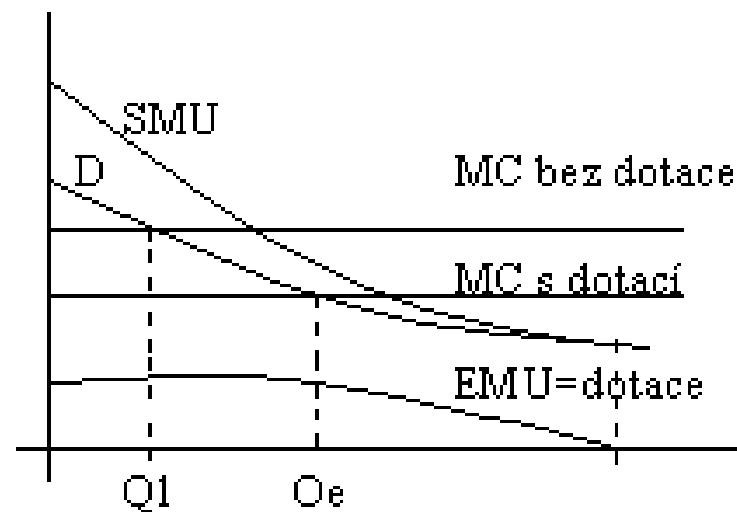
- Politické nástroje
- Sázet stromy na druhé straně světa, investice do čistých technologií
- Dokonalá konkurence – firmy by nebyly schopny zaplatit extra náklad, odejdou z trhu, ale čistší společnosti zůstanou a prodají více NEBO extra náklady na propagaci čistých řešení - spotřebitelé zaplatí více a spotřebují méně – Ekologická ekonomie
- Nedokonalá konkurence – cenoví tvůrci (monopoly, oligopoly) generují extra zisk, jsou schopny investovat do čistších technologií – strategie oligopolu – Teorie her

Piougouovské daně a dotace

Graf 1: Ovlivňování rozsahu externalit státem
záporné externality

kladné externality

Zdroj: Macáková, L. a kol. (2010). Mikroekonomie – základní kurz. Melandrium, 275 s.

Veřejné statky

- Veřejné statky př. veřejné osvětlení, ekosystémové služby, nelze je zpoplatnit. Existoval by „černý pasažér“
 - selhání trhu – nezáměrem platit, vyrábět nebo omezovat spotřebu
- **Rivalitní** – spotřeba statku jedním snižuje dostupnost pro ostatní
- **Vyloučitelný** – vlastníkovvi umožňuje a ostatním znemožňuje využívat zdroj/statek

	Lze vyloučit	Nelze vyloučit
Rivalitní	Soukromé statky	Veřejné statky (např. <i>commons</i>)
Nerivalitní	Klubové statky	Veřejné statky

Problémy veřejných statků

- „Černý pasažér“ – je příliš nákladné určit, kdo využívá statek (např. dopravní infrastrukturu) více a kdo méně. Existuje tendence jednotlivce „přenechat náklady ostatním“ ALE opačný přístup – existuje marginalizovaná skupina, která sice platí (daně), ale nevyužívá (cyklisti x motoristi ve městě)
- Problém občiny (*commons*)
- Problém privatizace/ohrazování – majetková práva na přírodní kapitál

Občiny (*commons*)

- Garrett Hardin – *Tragédie obecní pastviny* (1968)
 - Jednotlivci se chovají „na obecní pastvině“ nezávisle na ostatních ve snaze maximalizovat užitek – určitý počet *homo economicus* jedinců tak může daný zdroj vyčerpat (výnos z prodeje krav jde jen pastevcům, náklady na spásanou pastvinu nesou všichni)

Kritika tragédie občin (např. Johanisová 2014)

- napomáhá legalizaci nástrojů jako je CDM (Clean Development Mechanism) – země Severu mohou investovat do obnovitelných zdrojů v rozvojových zemích Jihu, namísto řešení vlastních emisí CO₂
- Podporuje privatizaci půdy, a to zejména v zemích Glob. Jihu
- Existují však historické důkazy (např. Polanyi 2006), že komunity daných oblastí měly vždy nějakou komunitní správu, která obecní pastvinu regulovala. Podstatné nebylo vlastnictví, ale přístup.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: the evolution of institutions for collective action* – je potřeba vymezit majetkové vazby, nicméně nikoli individuální, ale komunitní – je potřeba institucí komunitní správy

Další problémy environmentální ekonomie

- Praktické
 - Komodifikace ŽP
 - Oceňování přírodních statků
 - Ekosystémové služby
- Paradigmatické
 - Ekonomický růst
 - Konečnost planetárních zdrojů

Děkuji za pozornost